

POSTANOWIENIE

Dnia 6 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Skoczowska (przewodniczący)

SSN Andrzej Stępka

SSN Eugeniusz Wildowicz (sprawozdawca)

Protokolant Małgorzata Gierczak

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Zbigniewa Siejbika
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 6 grudnia 2018 r.

sprawy **M. S.**

skazanego z art. 209 § 1 k.k.

z powodu kasacji, wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora
Generalnego na niekorzyść skazanego
od postanowienia Sądu Rejonowego w K.

z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt XIV Ko [...] o umorzeniu postępowania
wykonawczego,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 sierpnia 2013 r. Sąd Rejonowy w K. uznał M. S. za winnego tego, że w okresie od 9 czerwca 2011 r. do 15 kwietnia 2013 r. w K. uporczywie uchylał się od wykonywania ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku opieki nad dziećmi K. S. i małoletnim B. S. poprzez niełożenie na utrzymanie, czym naraził ich na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. przestępstwa z art. 209 § 1 k.k., i za to na mocy tego przepisu skazał go na karę 4 miesięcy pozbawienia wolności. Na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. i art. 70 § 1 pkt 1 k.k. wykonanie tej kary warunkowo zawiesił

na okres 3 lat próby. Równocześnie, na podstawie art. 72 § 1 pkt 3 k.k., zobowiązał M.S. do systematycznego wykonywania ciążącego na nim obowiązku alimentacyjnego na rzecz małoletniego syna B. S..

Wyrok ten nie został zaskarżony przez strony postępowania i uprawomocnił się w dniu 21 sierpnia 2013 r.

Postanowieniem z dnia 27 stycznia 2016 r. Sąd Rejonowy w K. na podstawie art. 75 § 2 k.k. zarządził wykonanie warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, którą skazany zaczął odbywać od dnia 3 kwietnia 2017 r.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 952), zmieniającej przepis art. 209 k.k., sprawę skierowano na posiedzenie w przedmiocie umorzenia postępowania wykonawczego. Sąd Rejonowy w K., postanowieniem z dnia 7 czerwca 2017 r., na podstawie art. 15 § 1 k.k.w. w zw. z art. 4 § 4 k.k., umorzył postępowanie wykonawcze wobec skazanego M. S. w przedmiocie wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 sierpnia 2013 r. W uzasadnieniu postanowienia wskazał, że popełniony przez oskarżonego czyn nie stanowi już przestępstwa, bowiem sam fakt uchylania się od wykonania ciążącego z mocy ustawy obowiązku opieki nad dziećmi poprzez nielożenie na ich utrzymanie nie wypełnia znamion przestępstwa określonego w obecnie funkcjonującym art. 209 § 1 k.k. Wobec tego, zgodnie z dyspozycją art. 4 § 4 k.k., skazanie za ten czyn ulega zatarciu z mocy prawa, co pociąga za sobą umorzenie postępowania wykonawczego.

Od powyższego postanowienia kasację na niekorzyść M. S. wniósł Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny zarzucając rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie przepisów art. 15 § 1 k.k.w. w zw. z art. 4 § 4 k.k., polegające na wyrażeniu błędnego poglądu prawnego, zgodnie z którym w wyniku nowelizacji przepisu art. 209 § 1 k.k. dokonanej na mocy ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 952), czyn popełniony w czasie obowiązywania ustawy przed nowelizacją, w którego opisie jako źródło obowiązku alimentacyjnego wskazano jedynie ustawę nie podlegającą wykonaniu, co skutkowało

bezzasadnym przyjęciem, iż przypisany skazanemu M. S. na mocy wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 sierpnia 2013 r. w sprawie XIV K [...] czyn, nie jest już zabroniony pod groźbą kary i zastosowanie ma art. 4 § 4 k.k., co w konsekwencji doprowadziło do niezasadnego umorzenia, na podstawie art. 15 § 1 k.k.w., prowadzonego wobec wymienionego skazanego postępowania wykonawczego w przedmiocie wykonania kary 4 miesięcy pozbawienia wolności, w sytuacji gdy Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z dnia 19 stycznia 2012r. w sprawie III RC [...] zasądził od M. S. na rzecz dzieci, tytułem alimentów, kwoty po 500 zł, a zatem wydane zostało orzeczenie sądowe określające co do wysokości ciążący na skazanym z mocy ustawy obowiązek alimentacyjny skutkujące przyjęciem, iż czyn przypisany skazanemu wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. także w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r.

W konkluzji kasacji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna i zasługuje na uwzględnienie.

Rację ma bowiem skarżący, że Sąd Rejonowy procedując w przedmiocie umorzenia postępowania wykonawczego wyraził błędny pogląd prawny, zgodnie z którym w wyniku nowelizacji przepisu art. 209 § 1 k.k. dokonanej ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 952), czyn popełniony w czasie obowiązywania „starej ustawy”, w którego opisie jako źródło obowiązku alimentacyjnego wskazano jedynie ustawę, nie podlega karze.

Przepis art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji odwoływał się wprost do ustawy lub orzeczenia sądowego jako źródła obowiązku opieki przez łożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, którego niewykonanie, w określonych w tym przepisie okolicznościach, dawało podstawę przyjęcia popełnienia czynu zabronionego. Po jego nowelizacji, dokonanej ustawą z dnia 23 marca 2017 r., stan ten nie uległ zmianie, gdyż w dalszym ciągu ustawa lub orzeczenie sądowe mogą być źródłem wymienionego obowiązku, i to, samoistnym. Trafnie zauważa skarżący, że ustawodawca zmieniając konstrukcję wymienionej normy prawnej odwołał się przede wszystkim do wysokości obowiązku

alimentacyjnego – a nie źródeł tego obowiązku (nie wskazuje ich w tym przepisie wprost) – niemniej nie ma to wpływu na wymóg istnienia jego podstawy prawnej. Jedynie konkretyzując ten obowiązek wskazano na określone w art. 209 § 1 k.k. akty prawne (orzeczenie sądowe, ugodę zawartą przed sądem albo innym organem, umowę), określające wysokość świadczenia alimentacyjnego. Mają one jednak wyłącznie charakter deklaratoryjny – a nie konstytutywny jak ustawa – i jako takie nie stanowią w tym wypadku źródła obowiązku opieki polegającego na łożeniu na utrzymanie osoby uprawnionej. Skonkretyzowanie obowiązku alimentacyjnego nie oznacza zatem, że nastąpiła depenalizacja (dekryminalizacja) wszystkich zachowań polegających na niewykonywaniu obowiązku alimentacyjnego, którego źródłem jest ustawa.

Ustawodawca modyfikując zakres kryminalizacji przestępstwa niealimentacji, z jednej strony zrezygnował w typie podstawowym ze skutku w postaci narażenia osoby uprawnionej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, z drugiej natomiast wprowadził wymóg, aby w każdym wypadku (a więc również wtedy, gdy źródłem obowiązku jest ustawa) obowiązek alimentacyjny był określony co do wysokości w orzeczeniu sądu, wspomnianej ugodzie czy umowie oraz doprecyzował, rezygnując ze znamienia uporczywości, iż łączna wysokość powstałych wskutek uchylania się zaległości stanowić ma równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosić będzie co najmniej 3 miesiące. Częściowa dekryminalizacja (...) nastąpiła jedynie w odniesieniu do takich zachowań sprawców, będących zobowiązanymi na podstawie ustawy do łożenia na utrzymanie osoby najbliższej, wobec których obowiązek alimentacyjny nie został określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądu, ugodzie lub umowie. W pozostałej części, w odniesieniu do wynikającego z ustawy obowiązku alimentacyjnego, przestępność takich zachowań nie uległa zniesieniu. Kryminalizacją obecnie objęte są więc także takie sytuacje, w których niewykonywany obowiązek alimentacyjny wynika z ustawy. W odróżnieniu jednak od poprzedniego stanu prawnego, nie każde uchylanie się od takiego ustawowego obowiązku (przy założeniu spełnienia pozostałych znamion) będzie stanowiło przestępstwo, a tylko takie, gdy ustawowy obowiązek został skonkretyzowany co

do jego wysokości (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r., sygn. akt I KZP 10/17, Lex 2429615).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy, trzeba stwierdzić, że na M. S. niewątpliwie ciążył z mocy ustawy obowiązek alimentacyjny wobec jego dzieci, od którego – w czasie określonym w wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 sierpnia 2013 r., tj. od dnia 9 czerwca 2011 r. do dnia 15 kwietnia 2013 r. – uchylał się. Jak wynika z opisu przypisanego czynu, skazany miał dopuścić się przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. uporczywie uchylając się od wykonywania ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku łożenia na utrzymanie córki K. S. oraz małoletniego syna B.S., czym naraził ich na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Wysokość tych świadczeń, jak również termin ich płatności (data, od której to świadczenie przysługiwało) określał wprost wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 19 stycznia 2012 r., sygn. akt III RC [...] (k. 3 akt sprawy XIV K [...]). Jakkolwiek wyrok zasądzający alimenty nie miał w tym wypadku charakteru konstytutywnego jako źródła wskazanego obowiązku, to obowiązek ten bez wątpienia został skonkretyzowany.

W tym stanie rzeczy, wbrew stanowisku Sądu Rejonowego w K. wyrażonym w zaskarżonym postanowieniu, wejście w życie ustawy nowelizacyjnej nie spowodowało skutku, o którym mowa w art. 4 § 4 k.k.

Stosowanie tego przepisu nie może bowiem ograniczać się do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, który – co oczywiste – powinien odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany, ale wymaga ustalenia, czy czyn objęty prawomocnym wyrokiem – rozumiany jako zdarzenie historyczne – jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary w nowej ustawie. Bez znaczenia pozostaje zaś to, że opis czynu przypisanego skazanemu nie odpowiada znamionom typu czynu zabronionego określonym w nowej ustawie, jeżeli dotyczy jego zachowania, które w całości realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary określonego zarówno w starej, jak i nowej ustawie.

Tymczasem, Sąd Rejonowy w niniejszej sprawie ograniczył się do zbadania znamion ustalonych w wyroku skazującym, odpowiadających dotychczasowemu brzmieniu art. 209 § 1 k.k., co nie znajduje podstaw w art. 4 § 4 k.k.

W świetle powyższego podniesiony w kasacji zarzut rażącej obrazy art. 15 § 1 k.k.w. w zw. z art. 4 § 4 k.k., jest zasadny. Stwierdzone uchybienie niewątpliwie miało istotny wpływ na treść zaskarżonego postanowienia, gdyż doprowadziło do niezasadnego umorzenia postępowania wykonawczego i niezwłocznego zwolnienia skazanego M. S. z zakładu karnego. Dlatego koniecznym stało się uchylenie zaskarżonego postanowienia. Takie rozstrzygnięcie jest równoznaczne z koniecznością kontynuowania w tej sprawie postępowania wykonawczego.

Kierując się powyższym, Sąd Najwyższy orzekł jak w postanowieniu.